

Reforme makedonske vojske pod Aleksandrom Velikim

Nović, Renato

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:325917>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest
Preddiplomski jednopredmetni studij povijesti

Renato Nović

**Reforme makedonske vojske pod Aleksandrom
Velikim
Završni rad**

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Preddiplomski jednopredmetni studij povijesti

Reforme makedonske vojske pod Aleksandrom Velikim

Završni rad

Student/ica:
Renato Nović

Mentor/ica:
doc. dr. sc. Zrinka Serventi

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Renato Nović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Reforme makedonske vojske pod Aleksandrom Velikim** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. FILIPOVA VOJSKA	3
2.1. REFORME.....	4
2.2. USTROJ	9
3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG	12
3.1. USTROJ	13
3.1.1. PJEŠAŠTVO	13
3.1.2. KONJICA	17
3.1.3. MORNARICA, OPSADNI STROJEVI I LOGISTIKA	20
3.2. PROMJENE U ODNOSU NA FILIPOVU VOJSKU	23
3.3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG NAKON GAUGAMELE.....	26
4. EVOLUCIJA MAKEDONSKE VOJSKE NA PRIMJERU TRI BITKE.....	32
4.1. BITKA KOD HERONEJE (338. pr.n.e.).....	32
4.2. BITKA KOD GAUGAMELE (331. pr.n.e.).....	33
4.3. BITKA KOD HIDASPA (326. pr.n.e.).....	37
5. ZAKLJUČAK.....	40
6. SAŽETAK	41
7. SUMMARY	42
8. LITERATURA	43

1. UVOD

Razdoblje četvrtog stoljeća pr.n.e. u antičkoj Grčkoj donosi mnoge promjene na političkoj pozornici, a dvije najveće sile prijašnjih razdoblja, Atena i Sparta nisu više hegemoni nego su se našli iza Tebe. Uspon Makedonaca bio je omogućen vodstvom Filipa II. Makedonskog koji je svojim vojnim i gospodarskim reformama uzdigao Makedoniju na razinu Tebe i Atene. Uspon Makedonaca na poziciju hegemonu bio je finaliziran nakon velike pobjede kod Heroneje 338. godine pr.n.e. gdje su porazili zajedničke snage Tebanaca i Atenjana. Ta pobjeda bila je omogućena Filipovim već spomenutim vojnim reformama i pripremila je grčki svijet na ono što slijedi, a to je bila vladavina Aleksandra III. Makedonskog.

Cilj ovog rada je analizirati reforme makedonske vojske koje su provodili Filip i Aleksandar s naglaskom na Aleksandrove vojne reforme. Prvobitno će se prikazati i pokušati objasniti kako je Filip stvorio najjaču vojsku tadašnjeg grčkog svijeta koja će postati temelj Aleksandrovim budućim osvajanjima. Dotaknut ću se i pitanja njegovih uzora i kako su kronološki tekle te reforme. Glavni naglasak rada bit će na Aleksandrovim reformama, odnosno koliko su one zapravo bile značajne, a koliko su se oslanjale na Filipove reforme. Središnji dio rada pratit će vojsku koju je Aleksandar naslijedio od svog oca te kako ju je on reformirao i razvio kroz osvajanje velikog Perzijskog carstva i Indijskog kraljevstva te kakva je bila struktura njegove vojske, a to uključuje pješništvo, konjicu, pomoćne jedinice, mornaricu i logistiku. Posljednji segment središnjeg dijela bit će usporedba vojske u tri velike bitke, a to su bile bitke kod Heroneje, Gaugamele i Hidaspa. U tom ulomku pokušat će se prikazati evolucija makedonske vojske od Filipa, preko Aleksandrova uspona sve do kraja njegove vojne kampanje.

Vrijeme vladavine Aleksandra Velikog i njegova oca Filipa obrađeno je kroz brojnu literaturu i ono nam je najpoznatije i najzastupljenije razdoblje u Helenizmu. Nažalost, niti jedna literatura koja će se koristiti u ovom radu nije striktno vezana uz ovu temu pa će tako ovaj rad biti sinteza brojnih djela koja nam daju uvid u ovo razdoblje. Temeljna literatura za ovaj rad bila su djela Petera Greena *Alexander of Macedon*, Donalda W. Engelsa *Alexander the Great and the Logistic of the Macedonian Army*, Iana Worthingtona *By the Spear: Philip II, Alexander the Great, and the Rise and Fall of Macedon Empire*, djelo Alexander the Great, his Armies and Campaigns 334 – 323 B.C. autora Nicholasa Sekunde u suradnji s Johnom Warryem, djelo Arthera Ferrilla *The Origins of War; from Stone Age to Alexander the Great*, djela Waldermara Heckela *The Wars of Alexander the Great* i *The Conquests of Alexander the Great* te ediciju Rutha Shepparda, *Alexander the Great at War; His army – His battles – His enemies*. Osim toga, koristio sam djela D. J. Lonsdalea *Alexander the Great: Lesson in strategy, Greek and Roman Warfare* u izdanju Cambridge History, te monografiju Iana Worthingtona *Alexander the Great: A Reader*.

2. FILIPOVA VOJSKA

Razdoblje petog i četvrtog stoljeća prije nove ere u Grčkom svijetu donijelo je velike promjene u političkim odnosima. Dva legendarna grčka polisa, Atena i Sparta, dominirala su političkom pozornicom te su se izmjenjivali na poziciji hegemonu kroz peto stoljeće prije nove ere. Nakon pobjede u Grčko - perzijskom ratu, gdje su se svi Grci bar na kratko ujedinili protiv zajedničkog neprijatelja, Perzije, Atena izlazi kao apsolutni pobjednik te putem svog Delfskog saveza ostvaruje premoć u grčkom svijetu u narednih pedeset godina, a njihovu dominaciju će konačno prekinuti Peloponeski rat. Taj rat bio je kulminacija dugogodišnje mržnje između Atene i Sparte koja je bila ucrtana u svim porama društva ta dva polisa. Razlike su bile očite, od samog podrijetla naroda (Jonjani i Dorani), njihovog društvenog uređenja (demokratsko i oligarhijsko), vojne dominacije (Atena na moru nasuprot spartanskoj dominaciji na kopnu) sve do različitih kulturnih dosega (Atenska želja za kulturnim uzdizanjem i stvaralaštvom, dok Spartanci nisu imali takve želje). To su samo neki od primjera razlika između Atene i Sparte koje su rezultirale Peloponeskim ratom, a koji je na kraju doveo Spartu u poziciju hegemonu, iako je ta dominacija bila krhka i kratkotrajna.¹ Četvrto stoljeće prije nove ere u grčkoj povijesti bilo je možda najveća prekretnica, a razloge za to nalazimo u stoljeću prije, u kojem su se Atena i Sparta vojno i financijski iscrpile i dozvolile stupanje na moć novih političkih čimbenika, a to su bili Teba i Makedonija. Već spomenuta Spartanska krhka hegemonija bila je uništena u legendarnoj bitci kod Leuktre 371. godine pr.n.e., gdje su Spartanci prvi put u povijesti poraženi u bitci u kojoj su bili brojčano nadmoćni, a razlog tome bila je inovativna taktika tebankog vojskovođe Epaminonde koji je „kosim“ redom porazio uobičajeni spartanski bojni red. Ta bitka bila je velika prekretnica jer po prvi put hegemonija nad grčkim svijetom nije bila u rukama Sparte ili Atene, a što je možda još značajnije, tehnika

¹ I. Worthington, 2014, 7 - 9.

primijenjena u toj bitci bila je novina u Grčkom stilu ratovanja, koju će kasnije implementirati Filip Makedonski.²

Kako bi se što bolje razumjele vojne reforme koje je Aleksandar Veliki izvršio treba se prvo istražiti reforme njegova oca Filipa, koji je stvorio temelje velike makedonske vojske koja je osvojila većinu poznatog svijeta u to doba.

2.1. REFORME

Stvaranje moćne makedonske vojske bio je dugotrajni proces koji je započeo Filipovim odlaskom u Tebu gdje je bio politički talac. Filip je bio odveden u Tebu 368. pr.n.e. kao jamac da će se poštivati dogovor između njegova brata i Pelopida, tebanskog vojskovođe. Te dvije godine koje je Filip proveo na tebanskom dvoru u potpunosti su promijenile njegovo znanje i razmišljanje o ratovanju i upravljanju državom.³

U ovom razdoblju Filip je učio od tada najboljih stratega u cijelom grčkom svijetu i oni su utjecali na njega i njegovu reformu vojske. Filip je tijekom svog boravka u Tebi bio blizak s Pamenom koji ga je upoznao s Epaminonom, a koji je bio zaslužan za pobjedu kod Leuktre, te je od njega naučio značaj profesionalne vojske, taktike i treninga kao i koordinacije prilikom manevara pješadije i konjice. Također, promatrajući legendarnu Tebansku svetu četvoricu prilikom treniranja naučio je značaj prijateljstva između suboraca, što će kasnije Aleksandar kroz svoje „pratitelje“ iskoristiti u daljnjim osvajanjima. Tu vezu koju je Aleksandar imao sa svojim prijateljima zapravo je stvorio Filip, koji je inzistirao na dugotrajnom zajedničkom odgoju i treningu i to od malih nogu. Ipak, ključni princip koji je Filip naučio za vrijeme boravka u Tebi bio je taj da se pobjeda na

² I. Worthington, 2014, 8 - 13.

³ I. Worthington, 2014, 27 - 28.

bojnom polju ne ostvaruje napadanjem na najslabiju točku nego baziranjem napada na najjači dio protivničke vojske i njenoga vođu kako bi ga porazili i ostavili neprijateljsku vojsku bez vodstva.⁴ Došavši na Makedonsko prijestolje Filip je iskoristio dvije ključne stvari kojima je raspolagao, a to su bili resursi i znanje. Među ključne strateške resurse kojima je Filip raspolagao spada bronca, ali i željezo, drvo i stada konja. Drijen koji je rastao u šumama Makedonije korišten je za izradu sarisa, dok su željezo i bronca korišteni za oklope makedonskog vojnika, o čemu će više biti riječi u nastavku teksta.⁵ Nadalje, Filip je, kako bi učvrstio svoju vladavinu, centralizirao zemlju te ojačao utjecaj Pella koja je bila glavni grad Makedonije. Znanje koje je stekao u Tebi od Epaminonde i Pamena, te Ifikrata iz Atene iskoristio je kako bi reformirao makedonsku vojsku. Ideje koje je naučio primijenio je ponajviše na pješastvu, dok je konjaništvo već tradicionalno bilo najjači segment makedonske vojske.⁶

Veliki problem na početku Filipove vladavine bio je poraz njegova prethodnika Peridike u ratu protiv Ilira, kada je uz njega poginulo i 4 tisuće Makedonaca, većinom pripadnika aristokracije.⁷ S druge strane, taj poraz je možda i bio dobar za Filipa, jer je mogao implementirati svoje ideje bez straha od negodovanja plemstva. Dobrim upravljanjem na području između Aksiusa i Termonskog zaljeva Filip se pokazao sposobnim pred Vijećem koje će ga izabrati za novog kralja.⁸ Dolaskom na vlast prva Filipova reforma bila je uspostavljanje novog pješastva čije vojnike je pronašao u redovima makedonskih seljaka, pri čemu je to okupljeno seljaštvo trenirao i profesionalizirao po principima koje je naučio u Tebi. Tako je stvorio vojsku koja je uvježbavala

⁴ P. Green, 1991, 15 - 16.

⁵ *Alexander the Great: A Reader*, 2003, 17.

⁶ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 5.

⁷ P. Green, 1991, 23.

⁸ I. Worthington, 2014, 27 - 28.

taktičke manevre te uspješno marširala pod punom ratnom opremom.⁹ Od njih je stvorio legendarnu makedonsku vojsku koja je bila ključ uspjeha njegovih vojnih pohoda, ali i pohoda njegova sina. Odbacio je standardni grčki princip hoplita te je svoje pješake grupirao u razne jedinice koje su činile kompleksnu falangu. Filipova falanga u većini slučajeva je imala 16 redova, ali on je istrenirao svoje vojnike da budu spremni na razne terene, pa je tako mogao promijeniti oblik falange da ona ima 32 reda ili 8 redova, ovisno o bojnom polju na kojem se nalaze.¹⁰ Oprema vojnika u falangi također je bila novina, odnosno oni nisu više nosili kratko koplje nego su sada koristili sarisu, koja je bila duga oko 5 metara i bila je napravljena od drijena. Na vrhu je imala dugi metalni šiljak koji je služio za napad na protivnika, a na kraju je imala uteg koji je olakšavao korištenje i održavanje ravnoteže, jer je težila oko 6 kilograma i bile su potrebne obje ruke za njeno korištenje.¹¹ Kako falangisti ne bi bili nebranjeni, Filip je implementirao laki štit pod imenom *pelta* kojeg je uočio promatrajući ratovanje atenskog stratega Ifikrata. *Pelta* je bila manja od standardnog štita kojeg su koristili hopliti te se mogla nataknuti na ruku i koristiti bez držanja, zbog čega je falangist mogao koristiti obje ruke za sarisu.¹² Falangisti su također bili opremljeni oklopom, knemidama, malim mačem te kacigom koja je bila lakša od one hoplita, omogućavajući im veću mobilnosti i preglednost. Glavna opasnost za falangu bili su bočni napadi ili napad s leđa pa se Filip fokusirao na borbu u grupi nasuprot borbi jedan na jedan, ali se također pobrinuo da u bojnom redu uz falangu stoje puno mobilnije jedinice kako bi zaštitile falangu od takvih napada.¹³

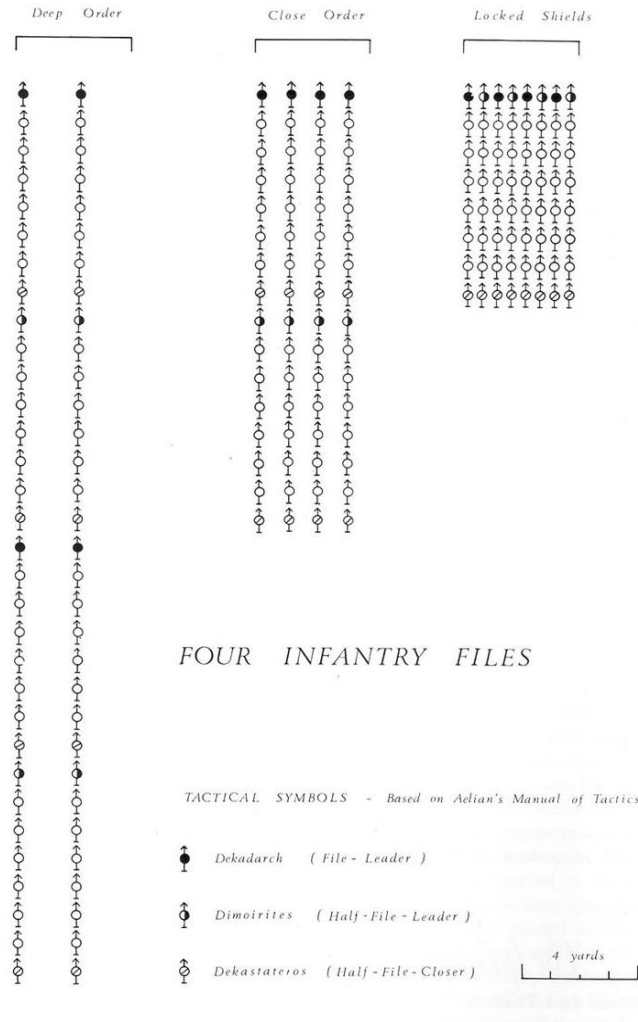
⁹ P. Green, 1991, 20.

¹⁰ I. Worthington, 2014, 33.

¹¹ I. Worthington, 2014, 34.

¹² N. Sekunda – J. Warry, 1998, 5.

¹³ I. Worthington, 2014, 33 - 36.

Slika 1. Formacije jedinica makedonske falange (N. Sekunda – J. Warry, 1998, 28.)

Osim falange, Filip je također reformirao i konjaništvo, ali je uveo i promjene prilikom opsadnog ratovanja, ponajviše u strojevima koji su bili korišteni za opsade. Iako je Makedonska konjica već bila na zavidnoj razini Filip ju je htio unaprijediti koliko je mogao, kako ne bi bilo razlike između učinkovitosti nje i pješadije. Konjica se kod Makedonaca često nazivala „Pratitelji“ jer su konjanici bili pripadnici aristokracije te su bili bliski kralju, a među njima se isticao elitni kraljevski red (*ile basilike*). Konjica bila je podijeljena u jedinice (*ile*) koje su sadržavale 200 konjanika koji su dolazili iz istih pokrajina. Formacija konjice bila je ključna Filipova reforma, njegova konjica bila

je u obliku klina kako bi se lakše probili kroz procjepe u protivničkim redovima i tako uništili raspored protivničke vojske. Za razliku od grčkih konjica, Filipova je bila smještena uz pješništvo, zbog koordiniranih napada, ali i kako bi se zaštitili bokovi falange.¹⁴ Također, utemeljio je lake jedinice (*prodromoi*) koje su imale više zadataka, ovisno o bitci, one su mogle služiti kao skauti i kao prvi val napada kada bi s kopljima gađali protivničke redove i tako olakšali napad falangi i konjici.¹⁵

Filip je također napravio promjene u logistici vojske. Naime, Grci su bili poznati po lošoj logistici, pri čemu bi u bitke često vodili pretjerani broj slugu, poput Spartijata koji su, primjerice, imali i sedam slugu koji su nosili njihove potrepštine. Promjena u sklopu makedonske vojske dolazi u smanjivanju broja civilnih pratitelja, pri čemu su Filipovi vojnici najčešće samostalno nosili svoje potrepštine. Vagoni su ostali u upotrebi i oni su bili napunjeni teškim namirnicama i lijekovima, ali značaj smanjivanja nepotrebne pratnje Filipu je omogućio da s velikom vojskom prevali puno veće udaljenosti. Također, volove je zamijenio konjima i mazgama, što je drastično povećalo brzinu. U usporedbi s Grcima, Makedonci su u jednom mjesecu mogli prevaliti put od 400 milja, dok bi Grci za isto razdoblje prešli 300 milja. Takva brzina kretanja omogućavala je Makedoncima iznenadne napade i puno bržu organizaciju vojnog poretka.¹⁶

Opsadne strojeve Filip nije koristio u puno sukoba, ali je 350. godine pr.n.e. utemeljio jedinicu inženjera predvođenu Polidom koji je dizajnirao katapult koji je ispaljivao strijele pomoću torzijekoju je stvarao katapult,¹⁷ a nalikovao je velikom samostrelu. Prvi put je korišten u opsadi

¹⁴ I. Worthington, 2014, 36.

¹⁵ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 20.

¹⁶ A. Ferrill, 1998, 183 – 186.

¹⁷ Torzija je „u mehanici, način opterećenja tijela kada oko neke njegove osi djeluje spreg sila. Tako su npr. opterećena vratila radnih strojeva ili pogonske osovine vozila kada na njih s jedne strane djeluje pogonski moment sile, a s druge otpor radnoga dijela stroja (npr. alata) ili kotača vozila.“ - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61894> (8. listopad 2019.).

Bizantija, a u veću upotrebu stavio ga je Aleksandar u svojim pohodima, kada su rad Polida nastavili Dijad i Kartas. Također, posljednja promjena bila je uvođenje pomoćnih jedinica koje je regrutirao iz pokorenih pokrajina ili iz savezničkih redova. To su bili npr. Agitanci i Tračani koji su bili bacači koplja, Skiti koji su bili streličari i sl.¹⁸ Posljednji posebni odred bili su pezeteri, koji su bili pandan Pratiteljskoj konjici i po podrijetlu i umijeću bili su najbolji u makedonskim redovima. Podrijetlo pezetera nije poznato, a postoje dvije teorije, jedna je da je taj kontingent utemeljio Aleksandar II., a druga je da je Filip bio utemeljitelj tog kontingenta. Također, postoje dvije varijante opreme pezetera pri čemu su u jednoj sličniji falangistima, a u drugoj grčkim hoplitima, a te varijante će se detaljnije objasniti u idućem poglavlju koje će se baviti ustrojem Filipove vojske.¹⁹

2.2. USTROJ

Nemamo konkretne dokaze kako je izgledala Filipova reformirana vojska, osim arheoloških izvora npr. iz Vergine te pisanih izvora koji donose podatke za bitku kod Heroneje, a glavna pretpostavka je da Aleksandrova vojska o kojoj detaljnije znamo, stvorena na Filipovim idejama te da je u prvih nekoliko godina pohoda bila veoma slična njegovoj, dok sam Aleksandar nije krenuo s reformama. Ipak, dolaskom Aleksandra na vlast, dolazi i do promijene imena vojnih jedinica, što predstavlja problem u raspoznavanju jedinica za vrijeme Filipove vladavine. Nadalje, znamo kako je Filipova vojska bila spoj elemenata grčkog i bliskoistočnog načina ratovanja, s naglaskom na grčki, jer Filip nije imao direktan uvid u perzijsku vojsku već se smatra da je inovacije pronalazio u djelima Ksenofonta, Ifikrata i Kabrisa.²⁰

¹⁸ I. Worthington, 2014, 38.

¹⁹ I. Worthington, 2014, 33.

²⁰ A. Ferrill, 1997, 175.

Okosnica Filipove vojske, kako je već navedeno, bile su konjica i pješništvo, a vojska koja je prešla Helespont s Aleksandrom 334. godine pr.n.e. bila je u suštini Filipova vojska s polja Heroneje. Prema izvorima Filip je kod Heroneje zapovijedao s 30 tisuća pješaka i 2 tisuće konjanika, a zapovjedništvo je bilo podijeljeno između njega i Aleksandra, pri čemu je Filip zapovijedao desnim krilom vojske, a Aleksandar uz ostale zapovjednike lijevim.²¹

Makedonska konjica bila je podijeljena u jedinice (*ile*) od 200 konjanika kojima je zapovijedao *ilarch* i imale su potpodjelu na četiri dijela po 49 konjanika koji su se nazivali *tetrachiai*, a njima je zapovijedao *tetrach*. Upravo te manje jedinice bile su formirane u obliku klina koji je Filip implementirao u svoju vojsku. Na vrhu i na bočnim stranama formacije bili su iskusniji konjanici u koje je Filip imao povjerenje. *Ile* su bile formirane prema područjima odakle dolaze konjanici, te su ih predvodili zapovjednici koji su potjecali iz istog teritorija. To je još jedan primjer kako je Filip razmišljao i o psihologiji vlastitih vojnika, jer će vojnici dati više u boju za sebi bliže suborce. Možda i glavna značajka Filipove vojske je bila dobra organizacija u kojoj je postojao definiran lanac zapovijedanja te je tako protok informacija bio puno lakši i efikasniji.²² Ovako je bila podijeljena Pratiteljska konjica, ali osim nje postojala je i Kraljevska jedinica (*basilike ile*) koja je vjerojatno brojala 300 vojnika i njom je direktno zapovijedao sam kralj, koji je također bio konjanik.²³ Osim Makedonaca, Filip je u svoju vojsku implementirao i pomoćne jedinice iz osvojenih krajeva ili saveznika pa su tako uz Makedonce u konjici bili i Tračani, Peonci i Tesalci. Tračani su kao konjica bili pomalo divlji i neorganizirani te su oni često djelovali kao *prodromoi* ili izviđači te su često bili korišteni u bitkama kao prvi val napada. Njihova uloga će se s vremenom promijeniti te će za vrijeme Aleksandra dobiti i naziv *sarissophoroi* što će nadalje označavati

²¹ *Alexander the Great at War*, 2008, 72.

²² N. Sekunda – J. Warry, 1998, 18.

²³ A. Ferrill, 1997, 176.

njihovu ulogu u bitkama, a to je korištenje dužih kopalja prilikom prvog kontakta s protivničkom vojskom. Sličnu ulogu njima su imali i Peonci.²⁴ Najznačajnija pomoćna jedinica u makedonskoj vojsci bila je Tesalska konjica, koja je u grčkom svijetu bila renomirana i poznata kao jedna od najorganiziranijih postrojbi. Iako su Tesalci bili vjerojatno organiziraniji nego Pratiteljska konjica, zbog političkih razloga u bojnom redu su bili smješteni na lijevo krilo, koje je bilo manje značajno od desnog.²⁵ Tesalski konjanici su bili drugačije opremljeni i drugačije raspoređeni, naime oni su nosili kraće koplje od makedonskih vojnika te su se borili u formaciji romba koja im je omogućavala probojnost na rubovima, ali i kompaktnost prilikom obrambenih manevara.²⁶

Filipovo pješništvo možemo podijeliti na tri dijela ili tri jedinice. Prvi su *pezeteri* ili Pratiteljsko pješništvo koji su bili ekvivalent Pratiteljskoj konjici. Oni su se borili u jedinicama zvanima *syntagmata* koje su bile formirane 16 redova dubine i širine. Šest *syntagmata* činile su *taxis* koje su brojale više od 1500 vojnika, a Filip je u svojoj vojsci imao 12 takvih jedinica.²⁷ Oni su također bili podijeljeni prema pokrajinama iz kojih dolaze te se od običnih falangista nisu razlikovali prema opremi nego prema vojnom iskustvu i umijeću. Njihova treniranost i elitni značaj vidljiv je u bitci kod Heroneje gdje su se suprotstavili Tebancima i porazili ih.²⁸ Ostatak Makedonske falange činili su vojnici iz nižih društvenih redova koje je Filip započeo trenirati prilikom preuzimanja vlasti. Osim falangista koji su bili opremljeni sarisama, Filip je također u svojim redovima imao i hoplite koji su se nazivali *hypaspists*, oni su bili opremljeni kao standardni grčki hopliti te su za razliku od falangista bili mobilniji, manje su ovisili o zajedničkoj koheziji i bili su

²⁴ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 24.

²⁵ A. Ferrall, 1997, 177.

²⁶ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 22.

²⁷ A. Ferrall, 1998, 178.

²⁸ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 40 – 41.

sposobniji samostalno ratovati. Njihov položaj u bojnom redu bio je između desnog krila konjice i središnjeg reda falange. Filip je za vrijeme svojih ratova imao 3 tisuće hipaspista u vojsci.²⁹ Osim teško opremljenog pješništva Filip je u svojoj vojsci imao i lako opremljeno pješništvo. Naziv za lako pješništvo bio je *peltasts* po malom štitu po imenu *pelta* koji su falangisti također upotrebljavali. Njihovo naoružanje i vojna oprema bila je manja u odnosu na falangiste kako bi bili mobilniji, također za njih se vjeruje da su oni bili iz redova Tračana kao ratni doprinos Makedoncima. Oni su bili zaduženi za potporu konjici zbog svoje mobilnosti te su uz njih ulazili u procjepe koji bi se stvarali u suparničkim redovima. Osim njih, Filip je u svojim redovima imao i praćkaše koji su se nalazili ispred bojnog reda i bili su prvi val napada na suparnike.³⁰

3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG

Nakon smrti Filipa Makedonskog, Aleksandar III. izabran je za njegova nasljednika. Brzo nakon dolaska na prijestolje Aleksandar se suočava s pobunama na teritorijima koje je njegov otac osvojio, ali ubrzo poražava pobunjene Tesalce i Tebance te kao nasljednik svog oca postaje *hegemon* i *strategos* te voditelj panhelenskog pohoda. Panhelenski pohod bio je ideja borbe ujedinjenih Helena protiv Perzijanaca, koji su smatrani njihovim vječnim neprijateljem, kako bi oslobodili grčka naselja na području Male Azije i osvetili se za ratove koje su Perzijanci pokrenuli u prošlosti.³¹

²⁹ A. Ferrall, 1998, 178.

³⁰ A. Ferrall, 1998, 179 – 180.

³¹ W. Heckel, 2002, 31 – 34.

Za nastavak ovog rada bitna je činjenica da Aleksandar u prvim godinama svog pohoda točnije sve do nakon bitke kod Gaugamele, nije provodio velike reforme u svojoj vojsci nego samo male promjene koje bi mu lakše doprinijele pobjedi. On prelazi Helespont 334. godine pr.n.e. sa strukturom i organizacijom vojske koja je izvojevala pobjedu kod Heroneje te s njom ulazi u rat protiv Perzijanaca.³²

Dakle, u idućim poglavljima raspravit će se o ustroju Aleksandrove vojske te će se nakon toga analizirati promjene u odnosu na Filipovu vojsku.

3.1. USTROJ

Makedonska konjica bila je glavno napadačko „oružje“ za vrijeme Aleksandrova pohoda, kao i za vrijeme Filipa, a osovina je bila Pratiteljska konjica koja se nalazila na desnom krilu bojnoga reda. Središte bojnog reda bilo je popunjeno falangistima koji su bili opremljeni sarisama, a koji su za vrijeme Aleksandrove vladavine vrlo vjerojatno dobili novo ime, *pezhetarioi*, što će se kasnije detaljnije objasniti u radu. Između njih nalazili su se hipaspisti koji su postali elitna jedinica za vrijeme Aleksandra. Lijevo krilo bojnog reda za vrijeme Aleksandra činili su savezničko pješastvo iz Korinskog saveza te konjica, a uz njih su stajali plaćenici i Tesalska konjica te brojne pomoćne jedinice.³³ Iduća poglavlja dat će detaljan opis Aleksandrove vojske prije Gaugamele te će se opisati ustroj pješastva i konjice te njihove pomoćne jedinice kao i mornarica te logistika vojske i promjene u odnosu na Filipovu vojsku.

3.1.1. PJEŠAŠTVO

Reformirano Filipovo pješastvo ostaje jezgra Makedonske vojske i za vrijeme Aleksandra. Najniža jedinica bio je *dekas* koji je za vrijeme Aleksandra brojao 16 vojnika, takvih 16 jedinica činilo je

³² W. Heckel, 2010, 24 – 25.

³³ W. Heckel, 2010, 26 – 27.

lohos od 256 vojnika, a njihov zapovjednik zvao se *lochagos*. Na idućoj razini jedinice su se mogle dijeliti na dva načina, odnosno na *taxis* (6 *lochosa*) i *chiliarchy* (4 *lochosa*). *Taxis* su imale po 1536 vojnika, dok su hilijarihije imale po 1024 vojnika. Polovica hilijarihije imala je 512 vojnika i nazvana je pentakosiarhijom (*pentakosiarches*), a takva podjela bila je bitna zbog lakšeg zapovijedanja i bolje pokretljivosti na bojnopolju. Također, kada bi jedinice imale 256 vojnika bilo je potrebno dodati *ektaktoi*, koji je bio glasnik, a njegova zadaća bila je prenositi zapovijedi unutar vojne jedinice. Falanga je stajala u uskom redu pod nazivom *pyknos* gdje bi svaki vojnik okupirao oko jednog metra kvadratnog. Prilikom prelaska Helesponta Aleksandar je sa sobom poveo oko 9 tisuća pezetera i 3 tisuće hipaspista.³⁴

Pezhetairoi su bili najbrojnija vojna jedinica za vrijeme Aleksandrova pohoda. Kako je već spomenuto, njihov broj je bio oko 9 tisuća, koji su bili podijeljeni u 6 *taxia* (1536 vojnika) od kojih je svaka imala 6 *lochoia* (256 vojnika).³⁵ Svaka *taxia* bila je sačinjena od vojnika iz istih krajeva kako bi se bolje sporazumijevale i surađivale na bojnopolju, a imena su dobivale po svom zapovjedniku. Poznata su imena 4 taksije, a to su po Koenu, Peridiki, Krateru i Melageru te privremena po Ptolomeju i Aminti.³⁶ Najznačajnija je bila ona nazvana po Koenu, koja je dobila i dodatni naziv *asthetairoi*, koji je označavao njezin elitni status.³⁷

³⁴ *Alexander the Great at War*, 2008, 79 – 80.

³⁵ *Alexander the Great at War*, 2008, 79.

³⁶ *Alexander the Great at War*, 2008, 83 – 84.

³⁷ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 40 – 41.

Slika 2. Makedonski pezeter u punoj ratnoj opremi (*Alexander the Great at War*, 2008, 81.)

Najelitnija jedinica u pješastvu bili su hipaspisti, što u prijevodu s grčkog znači „nosioci štita“, a njihovo puno ime bilo je „*hoi hypaspistoi fon hetairon*“, što bi značilo nosioci štita za pratitelje. U samom nazivu se može vidjeti koja je bila njihova uloga u bojnom redu i značaj za Aleksandrovu vojsku, a to je da su bili poveznica između Pratiteljske konjice i falange. Oni su bili mobilnija jedinica koja je bila sačinjena od izabranih elitnih vojnika, ali ne prema teritorijalnom načelu kao npr. *pezhetairoi*. Također je postojala podjela u samoj jedinici na regularne i kraljevske hipaspiste. Kraljevski hipaspisti su pratili kralja na posebne misije koje su zahtijevale izdržljivost, brzinu i efikasnost i često su djelovale po teškim terenima. Naime, debata se vodi jesu li oni bili naoružani sarisama kao i pezeteri ili su možda bili naoružani kao grčki hopliti. Na temelju njihove uloge na bojnom polju zaključio bih da su više sličili hoplitima jer literatura također navodi da su bili vješti

u borbi jedan na jedan, što nije slučaj za vojnike koji su bili opremljeni sarisama. Brojali su oko 3 tisuće na početku pohoda što znači da su imali 2 *taxia*, tj. 3 *chiliarchya*, a njihov zapovjednik bio je Nikanor, sin Parmeniona do 330. godine prije nove ere.³⁸ Kasnije će se iz redova hipaspista, zbog svojih uspjeha na bojnopolju, izdvojiti *Argyraspidae* tj. srebrni štitovi, a njihov značaj doći će do izražaja za vrijeme ratova Aleksandrovih nasljednika.³⁹

Slika 3. Oprema Makedonskih vojnika (*Alexander the Great at War*, 2008, 106.)

Redove pješništva u Aleksandrovoj vojsci još su ispunjavali kontingenti grčkih saveznika, plaćenika te ostalih lakih jedinica poput Krečana, Agrianaca i ostalih pokorenih naroda koji su sada bili saveznici. Oni su brojali oko 7 tisuća saveznika i 5 tisuća plaćenika prilikom prelaska Helesponta, a njihovi zadaci u vojsci su varirali. Saveznici koji su bili teško pješništvo bili su pojačanje kroz kampanje, dok su plaćenici, između ostalog, bili zaduženi za čuvanje garnizona novoosvojenih područja. Osim toga, postojali su i kontingenti plaćenika koji su bili implementirani u bojne redove makedonske vojske, a to su bili veterani pod nazivom *archaioi* koji su bili na

³⁸ *Alexander the Great at War*, 2008, 84 – 85.

³⁹ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 41 – 42.

desnom krilu pod zapovjedništvom Ariana, iako se ponekad spominju i plaćenici na lijevom krilu.⁴⁰ O lakim jedinicama u Aleksandrovoj vojsci slabo znamo zbog oskudnih izvora, ali znamo koji su kontingenti činili te jedinice. Prvobitno su to bili streljari s Krete, za koje se ne zna jesu li bili plaćenici ili saveznici i koliko ih je doista bilo u Aleksandrovoj vojsci, iako nam je poznato da su bili organizirani u jedinice od 500 vojnika. Nadalje, izvori spominju i Agriance koji su bili naoružani kopljima te su imali veliki značaj jer su često bili u blizini kralja za vrijeme boja, zbog svoje mobilnosti i snalažljivosti po teškim terenima Azije. Njih je tisuću prešlo Helespont, a još tisuću njih se pridružilo prije bitke kod Isa. Također, spominju se lake jedinice Tračana, ali to su vjerojatno bile jedinice koje su bile sastavljene od više sjevernih plemena poput Ilira, Odrisianaca i Tribala koje su se zajednički nazivale Tračanima. Oni su bili naoružani kopljima i praćkama te su bili podijeljeni u taksije, a njima su vjerojatno zapovijedali pripadnici njihova plemena.⁴¹

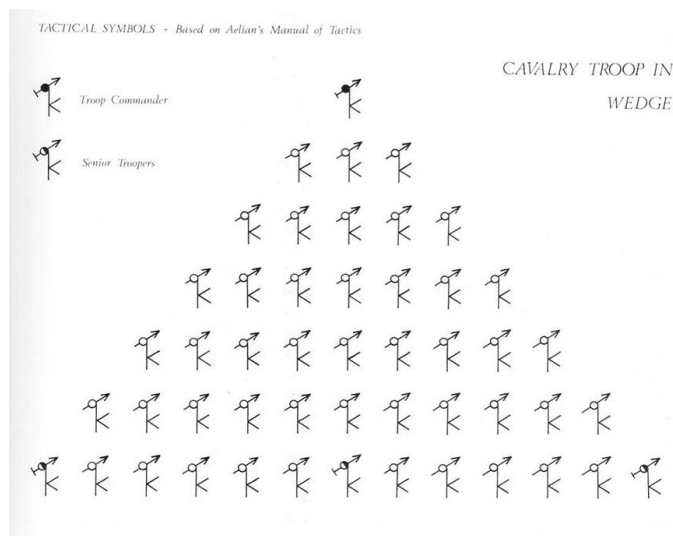
3.1.2. KONJICA

Aleksandrova konjica je, kao i pješništvo, bila pomno organizirana u manje jedinice kako bi se lakše njome zapovijedalo. Naime, Aleksandar je zadržao Filipove promjene te je uz svoje odlično vodstvo učinio Makedonsku konjicu jednom od najvećih sila antičkog vremena. Najniža jedinica u konjici bila je *tetrarchiai* koja je brojala 50 konjanika od kojih je jedan bio zapovjednik *tetrarch*, kojem je položaj bio na vrhu klina, dok bi na dnu tj. na osnovici klina bilo 13 konjanika. Svaka *tetrarchia* koristila je formaciju klina kojom su napadali protivničke redove. Četiri tetrarije činile su jednu ilu (*ile*) od 200 konjanika koji su imali dovoljno razdaljinu među sobom kako bi se lakše manevriralo te kako ne bi dolazilo do međusobnih sudaranja.⁴²

⁴⁰ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 44 – 46.

⁴¹ *Alexander the Great at War*, 2008, 89 – 90.

⁴² N. Sekunda – J. Warry, 1998, 18.

Slika 4. Makedonska konjica u formaciji klina (N. Sekunda – J. Warry, 1998, 17.)

Pratiteljska konjica bila je vodeći kontingent u Makedonskoj konjici i bila je postavljena na najbitniji položaj u vojnom redu, a to je desno krilo. Brojali su 1800 konjanika podijeljenih u 8 *ila*, od kojih njih sedam je imalo 200 konjanika, a posebna je bila *basilike ile* (Kraljevski odred) koja je imala dvostruko više konjanika (400 konjanika) nego ostale *ile*, a njeni konjanici su bili pomno odabrani iz plemićkih obitelji Makedonije. Taj odred bio je dio *ageme*, što u prijevodu znači predvodnica. Ostali odredi bili su s lijeve strane Kraljevskog odreda. Imena konjičkih odreda dolazila su od imena područja s kojih dolaze konjanici pa su nam tako poznati odredi imena *Bottiaea*, *Amphipolis*, *Apollonia*, *Anthemus* te *Leugaeon*. Konjanici u Pratiteljskoj konjici bili su odjeveni u ljubičaste plašteve, imali su metalni oklop te su bili opremljeni *xyston* kopljem i ravnim mačem.⁴³

Možda jedini konjički odred koji je bio približno moćan kao i Pratiteljska konjica bila je Tesalska konjica. Struktura Tesalske konjice bila je slična onoj kao i Pratiteljske, oni su također imali 8 *ila*

⁴³ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 21 – 22.

od kojih je jedna brojala dvostruko više nego ostale, a ta se zvala Farsalska. Ostale su također dobile imena po područjima s kojih su došle, a njihova imena su: *Larisa*, *Pherae*, *Tricca*, *Pharcadon*, *Pelinna*, *Olloson* i *Philippini*. Glavna razlika u odnosu na Pratilejsku konjicu bio je njihov oblik, odnosno oni nisu imali oblik klina nego romba, a na rubovima tog romba bili su iskusni zapovjednici koji su dirigirali smjerove kretanja konjice. Njihov položaj bio je na lijevom krilu pod zapovjedništvom Parmeniona i bili su zaduženi za obrambeno ratovanje protiv perzijske elitne konjice koja se nalazila na suparničkom desnom krilu.⁴⁴

U redovima Aleksandrove konjice također su se nalazili i konjanici iz Korinskog saveza, naime oni su bili dužni slati kontingente za Aleksandrov pohod. Prema izvorima poznato je da su grčki konjanici sačinjavali teško konjaništvo, ali nije nam poznata njihova oprema i odora. Osim toga, svaki polis često nije mogao poslati dovoljan broj konjanika kako bi imali vlastite *ile* pa su stvarane kombinirane jedinice od po 200 konjanika. Poznato je da su se tri jedinice borile kod Gaugamele pod zapovjedništvom Erigisa, a to su bili spojeni peloponeški i ahejski konjanici, konjanici iz Fitosisa i Malisa te konjanici iz Lokride i Fokide te su oni činili jednu jedinicu od 600 konjanika. Osim njih saveznički polisi poslali su još jedan kontingent od 600 konjanika koji su vjerojatno tvorili Beočani, Akarnanci i Etoljani, a oni su bili pod zapovjedništvom Kornausa.⁴⁵

Osim teških konjičkih postrojbi, u Aleksandrovoj vojsci postojalo je i lako konjaništvo. Najpoznatiji su bili Tračani koji su brojali četiri *ile* te su bili bitan segment Aleksandrove vojske. Izraz *prodromoi* se često koristio za tračke odrede, a zapravo je u prijevodu označavao izviđače. Osim izviđačkih akcija oni su također bili korišteni za vrijeme bitke kao poveznica između lakog pješastva i teške konjice. Osim izraza *prodromoi* pojavljuje se i izraz *sarissophoroi*, što u prijevodu

⁴⁴ *Alexander the Great at War*, 2008, 93.

⁴⁵ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 23 – 24.

znači „nosioci sarisa“. Takva karakterizacija vjerojatno je kriva, jer konjanici nisu mogli koristiti sarisu dok su bili na konju zbog njene veličine, nego su vjerojatno imali koplje koje je bilo veće od onog što su imali primjerice pripadnici Pratiteljske konjice. Oprema lake konjice sadržavala je beotsku kacigu i tuniku s plaštom, a takva laka oprema omogućavala je brzinu i mobilnost ovih jedinica. Osim Tračana laku konjicu su također činili i plaćenički odredi koje je Aleksandar koristio zbog nedostatka ovakvih jedinica u svojoj vojsci. Tako znamo da je prilikom opsade Halikarnasa Aleksandar koristio 200 lakih konjanika, a u daljnjim bitkama je imao i po 400 plaćenika tj. dvije *ile*.⁴⁶

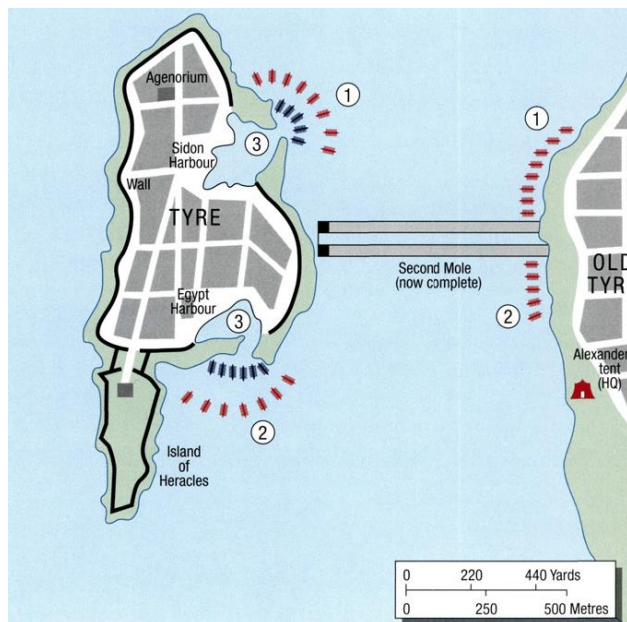
3.1.3. MORNARICA, OPSADNI STROJEVI I LOGISTIKA

Kako bi uopće stupio na teritorij Male Azije, a kasnije i osvojio veliko Perzijsko Carstvo, Aleksandar je u svoju vojsku morao dodati i mornaricu. Makedonija kao samostalna država nikad nije posjedovala respektabilnu mornaricu pa su tako za ovu granu vojske bili ključni članovi Korinskog saveza. Za prelazak Helesponta Aleksandar je iskoristio 160 ratnih brodova i transportnih veslarki od kojih je polovica bilo makedonska, a posadu tih brodova činili su Halkidani.⁴⁷ Aleksandar je znao kako su Perzijanci u tom pogledu bili nadmoćniji jer su u svojoj floti imali 400 brodova, te je izbjegavao vojne sukobe na moru s njima. Perzijsku premoć na moru neutralizirao je tako što je osvajao lučke gradove te tako nije dozvolio da se mornarica usidri. Nakon što je osvojio Milet, Aleksandar je raspustio sve brodove osim 20 atenskih trirema, što će se kasnije pokazati kao velika greška, jer su Perzijanci pokrenuli kontraofenzivu prema Egejskim otocima i skoro prekinuli Aleksandrove vojne planove u Aziji. Naime, njihova namjera je bila presjeći sve linije komunikacije i opskrbe, ali odredi koje je Aleksandar ostavio u Grčkoj uspjeli

⁴⁶ *Alexander the Great at War*, 2008, 94 – 96.

⁴⁷ I. Worthington, 2014, 140.

su poraziti Perzijance.⁴⁸ Pobjeda kod Isa bila je prekretnica u ratu s Perzijancima, Aleksandar se nalazio na raskrižju te je morao odlučiti hoće li ići prema feničkim gradovima i Egiptu ili nastaviti prema unutrašnjosti Perzije. Znajući kako su Perzijanci i dalje imali dominaciju na moru Aleksandar je morao poraziti feničke gradove koji su bili osovina perzijske flote. Svi fenički gradovi osim Tira predali su se Aleksandru bez borbe, a tako i njihova flota. Kada je započela velika opsada Tira, Aleksandar je shvatio da ne može osvojiti grad bez potpore s mora pa je tako pred grad doveo 80 feničkih brodova, pozvao flotu s grčkih otoka, a tu je imao 23 broda s Rodosa, Likije i ostalih otoka, a njegovom cilju su se također priključili i Ciprani koji su poslali 120 brodova prema Tiru. Uz ovakvu podršku Aleksandar je uspio osvojiti Tir, prekinuti Perzijsku dominaciju na moru te osigurati zaleđe za daljnja osvajanja.⁴⁹

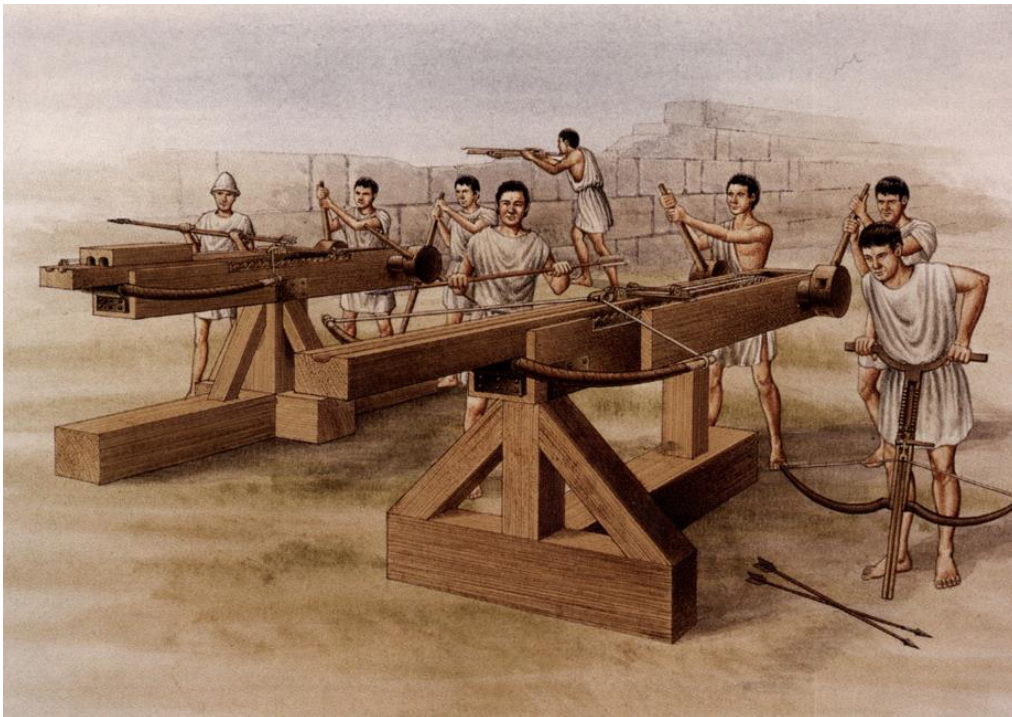

Slika 5. Prikaz opsade Tira (*Alexander the Great at War*, 2008, 153.)

⁴⁸ I. Worthington, 2014, 154.

⁴⁹ *Alexander the Great at War*, 2008, 155 – 158.

Prilikom osvajanja gradova Aleksandar je koristio opsadnu opremu koju je koristio i Filip, ali on ju je unaprijedio uz pomoć Diada, vojnog inženjera koji je bio učenik Polieda glavnog inženjera za vrijeme Filipa. On je unaprijedio katapult tako što je povećao doseg ispaljivanja streljiva, iako je on još uvijek djelovao na principu torzijske sile. Prilikom opsade Halikarnasa korišteni su ovnovi koji su probijali zid ispod zemlje, a za vrijeme velike opsade Tira osigurao je Aleksandru pobjedu tako što je napravio most između Starog i Novog Tira te je na tom mostu napravio opsadne tornjeve koji su mogli zaštititi ratnike koji su napadali zidine grada. Osim toga, na brodove u Aleksandrovoj floti instalirao je bojne ovnove koji su probijali zidine grada s mora. To je prvi put u povijesti da su se bojni ovnovi koristili s brodova te su mu omogućili da osvoji grad koji je smatran neosvojivim.⁵⁰

Slika 6. Makedonski opsadni strojevi (*Alexander the Great at War*, 2008, 156.)

⁵⁰ *Alexander the Great at War*, 2008, 156 – 163.

Ono što je Aleksandrovoj vojsci omogućilo brojne vojne uspjehe, osim vrhunske organizacije, bila je besprijekorna logistika koju je također reformirao njegov otac. Makedonsku vojsku, za razliku od perzijske, nisu pratile žene, veliki broj služavki i ostalih pratitelja koji nisu dio vojske. Zabrana žena se od Filipa nastavila na Aleksandra te su svi makedonski vojnici većinu opreme nosili na sebi. Jedan sluga bio je zadužen za tri vojnika, dok je jedna zaprežna životinja nosila opremu za cijeli *dekas*. Ipak, konjanici su, za razliku od pješaka, imali osobnog slugu. Osim ljudi, prvotno je logistika ovisila o magarcima i volovima, ali su oni u prvoj polovici kampanje zamijenjeni konjima i mazgama, a prilikom prelaska kroz pustinjska područja korištene su i deve. Konji i mazge mogli su nositi oko 90 kilograma, dok su deve mogle ponijeti i do 135 kilograma. Još jedna velika prednost novih životinja u logistici bila je izdržljivost, odnosno konji i mazge su mogli marširati 3 sata više nego volovi i magarci. Glavni problem bile su pustinje i opskrba vodom te su zbog toga vojsku morale pratiti brojne životinje. Životinje su nosile šatore, mreže za ležanje, dijelove opsadnih strojeva, drvo za vatru i stečeni plijen. Pretpostavlja se da je prilikom prelaska Helesponta Aleksandrovu vojsku pratilo 16 tisuća ljudi uz 1300 zaprežnih životinja. Također, poznato nam je da je sve do bitke kod Gaugamele omjer civilnih pratitelja na vojnike bio 1 naprama 3.⁵¹

3.2. PROMJENE U ODNOSU NA FILIPOVU VOJSKU

Nasljeđivanjem makedonske vojske od oca Aleksandar je znao da je naslijedio jednu od najuređenijih vojnih sila antičkog svijeta pa tako nije radio brojne promjene prilikom dolaska na prijestolje, iako su one manje postojale. U ovom poglavlju pokušat ću obraditi reforme koje je

⁵¹ D. W. Engels, 1978, 11 – 25.

Aleksandar učinio prije bitke kod Gaugamele, nakon čega se može reći da je to u potpunosti Aleksandrova vojska, a ne više Filipova.

Odred *somatophylakesa* ili u prijevodu tjelesni čuvari bio je odred hipaspista koji su boju bili zaduženi za čuvanje i praćenje kralja. Također, možemo pretpostaviti da su oni bili elitni borci kojima je Aleksandar davao najteže vojne zadatke. Uz njih formira se i najviši odred u vojsci, a to su *somatophylax basilikos*, koji su bili kraljevska garda koja je brojala sedam članova. Oni su bili glavni zapovjednici vojske te ljudi od Aleksandrova najveća povjerenja. Jedini način kako je dolazilo do promjena u ovom redu je bila smrt ili, s vremenom i osvajanjem teritorija, uzdizanjem na dužnost satrapa. Oni su bili pomno izabrani pripadnici mladog plemstva s kojima je Aleksandar odgajan u *basilikoi paides* tj. kraljevskim dvorima. Jedini period kada je kraljevska garda imala osam članova se dogodio kada je Peukest spasio Aleksandrov život u Indiji, pa je za nagradu dobio mjesto u gardi. Na ovom primjeru vidi se način na koji je Aleksandar nagrađivao junaštvo svojih vojnika, za razliku od Filipa koji je imao više povjerenja u starije aristokrate.⁵²

Promjene u Aleksandrovoj konjici javljaju se u strukturi na najnižem nivou. Naime, jedna ila se dijelila na dvije hiparhije pri čemu iljarh više nije zapovijedao s 200 ljudi ispod sebe, nego je hiparh zapovijedao sa 100, čime je Aleksandar još više smanjio moć nižih pripadnika u vojsci. Također dolazi do promjena u opremi, odnosno frigijska kaciga zamijenjena je sa beotskom. Lake konjice također su doživjele promjene, prelaskom Helesponta nazivi *prodromoi* i *sarissophoroi* se koriste za iste jedinice koje su bile zadužene za izviđanje neprijateljskih teritorija kao i za prvi napadački val u sukobu. Oko imena za izviđačke jedinice još postoje nesuglasice među znanstvenicima, a pitanje je, je li došlo do razdvajanja jedinica ili samo preimenovanja.⁵³ Na

⁵² N. Sekunda – J. Warry, 1998, 13 – 14.

⁵³ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 20 – 21.

sarkofazima iz tog razdoblja na određenim konjanicima vidljive su zlatne krune ili medalje koje sugeriraju da je Aleksandar na taj način promovirao svoje vojnike te ih uzdizao u više rangove svoje vojske.⁵⁴

Za razliku od Filipove vojske, gdje je naziv *pezhetairoi* bio korišten samo za određene falangiste, u Aleksandrovoj vojsci taj naziv se koristi za cijelu makedonsku falangu. Elitne jedinice ostaju hipaspisti čiji su najbolji članovi uz najelitnije konjanike postali dio *ageme*.⁵⁵ Također, pojavljuje se nova jedinica *asthetairoi* koja je proizlazila iz pezetera, a za koju se ističe njihovo junaštvo i vrline.⁵⁶

Možda najveća promjena u odnosu na Filipovu vladavinu je uloga mornarice. Naime, cijelo osvajanje Azije ne bi bilo moguće da Aleksandar nije pripojio mornaricu svojih novih saveznika. Iako je prvobitnu mornaricu sastavljenu od grčkih saveznika raspustio nakon osvajanja Halikarnasa, on je od saveznika poput Rodosa, Cipra i feničkih gradova dobio veliku količinu brodova koja mu je omogućila da osvoji Tir, ali i da preuzme dominaciju nad morem od Perzijanaca, što je za vrijeme Filipa bilo nezamislivo.⁵⁷

Postavši vođom Korinskog saveza Aleksandar je tako postao i njenim strategom tj. glavnim vojnim zapovjednikom. Zbog toga su brojni Grčki kontingenti bili prisutni na njegovim osvajanjima. Saveznici su poslali 7 tisuća vojnika Aleksandru te je uz njih bilo još 5 tisuća plaćeničkih trupa iz Grčke, a uz te brojke su za vrijeme kampanje konstantno pristizali novi kontingenti koji su bili pojačanje u redovima Aleksandrove vojske.⁵⁸ Razlika u odnosu na Filipa

⁵⁴ *Alexander the Great at War*, 2008, 90 – 97.

⁵⁵ W. Heckel, 2002, 24.

⁵⁶ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 41.

⁵⁷ A. Ferrill, 1998, 205.

⁵⁸ W. Heckel, 2002, 25 – 27.

je dopuštanje da se nemakedonski vojnici dodaju u redove Pratelja, pa tako imamo primjer Demaratusa iz Korinta koji je u toj ulozi u bici kod Granika. On nije bio jedini koji je tako unaprijeđen, a u tome je i vidljiva i politika koju je provodio Aleksandar. Naime, on je proširivao redove Pratelja te im je uz to darovao zemlju u Makedoniji, a njihovi sinovi su postajali članovi visokih vojnih redova. Tim načinom je Aleksandar pokušao zadobiti njihovo povjerenje i smanjiti mogućnost urote i pobune u Grčkoj.⁵⁹

Posljednje nove jedinice koje je Aleksandar dodao u svoju vojsku prilikom kampanja bile su one pomoćne. One su bile brojne i veoma bitne za njegove vojne uspjehe, jer su nadomještale segmente vojske u kojima su Makedonci bili inferiorni, a to su laka konjica, lako pješastvo i streličari. Plemena iz Trakije, poput Peonaca i Odrisianaca su bili jedni od odreda koji su činili redove lake konjice u sklopu tračke konjice.⁶⁰ Sve dok Aleksandar nije otpustio savezničke kontingente u Ekbatani, kretski streličari su bili odred koji je pratio Aleksandra u njegovim pohodima i pružao mu podršku prilikom vojnih osvajanja. Agrianci, Tračani i Iliri bili su dio Aleksandrove vojske koji su kao lako pješastvo prešli Helespont s Aleksandrom, iako nije poznato jesu li oni bili plaćenici ili su bili saveznici (putem određenog saveza poput braka ili dogovora). Ono što o njima možemo zaključiti je da im je Aleksandar često davao plijen, a po prirodi Tračana i sjevernijih plemena zna se da su voljeli pljačkati i na divljački način napadati protivnike.⁶¹

3.3. VOJSKA ALEKSANDRA VELIKOG NAKON GAUGAMELE

Vojne reforme koje je izvršio Aleksandar Veliki nakon bitke kod Gaugamele imale su brojne razloge, a glavni od njih su urote u vojsci, smrt makedonskih vojnika koji su bili zamijenjeni

⁵⁹ W. Heckel, 2010, 52.

⁶⁰ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 25 – 26.

⁶¹ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 47 – 48.

azijatskim vojnicima te utjecaj orijentalizma na Aleksandra. Naime, ovim posljednjim je Aleksandar htio premostiti razlike između Makedonaca i Perzijanaca, između osvajača i pokorenih, te je tako kroz svoju vojsku htio pridonijeti asimilaciji istih.

Bitka kod Gaugamele označavala je prekretnicu u Aleksandrovim osvajanjima, jer je Darije bio poražen te je krenuo u bijeg, a Aleksandar je postao gospodarom Azije. Na putu prema Suzi Aleksandrova vojska dobila je veliko pojačanje iz Grčke i Makedonije, koje će ujedno biti i posljednje veliko „makedonsko“ pojačanje koje će Aleksandar dobiti. Pojačanje je sadržavalo 6 tisuća makedonskih pješaka i 600 konjanika, 600 tračkih konjanika, 3500 Tralianaca i 500 plaćenika. Ovako veliki broj novopridošlih vojnika poremetio je organizaciju vojske te je Aleksandar bio primoran reorganizirati vojsku.⁶²

Pojačanja koja su pristigla Aleksandru pomogla su mu zamijeniti gubitke u ljudstvu, zbog smrti ili napuštanja vojske, ali su također i omogućila povećanje Aleksandrove vojske. Novi zapovjednici birani su na temelju vojnog umijeća i uspjeha, to se vidi po porastu lohosa po jednoj taksiji na osam. Također, porast vojske vidljiv je i dodatkom sedme taksije u redove pezetera. Osvojivši Ekbatanu Aleksandar dobiva i veliku riznicu uz koju je ostavio 6 tisuća makedonskih pješaka tj. četiri taksije, dok je sa sobom poveo hipaspiste u lov za Darijem.⁶³

U najmanjim jedinicama u konjici dolazi do promjena pri čemu se svaka ilita dijelila na dva dijela, a njeni su zapovjednici, kao i u pješaštvu, birani na temelju vojnih uspjeha. Razlog ovome je bio taj da je ilita bila prevelika jedinica kojom bi zapovjednik mogao efektivno upravljati, ali i Aleksandrova paranoja jer je smatrao da će tako zapovjednik postati dovoljno moćan u vojsci te ugroziti njegov položaj. Osim u najmanjim jedinicama, u konjaništvu dolazi do velikih promjena

⁶² Alexander the Great at War, 2008, 190.

⁶³ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 43.

i na vrhu. Naime, glavni zapovjednik Pratiteljske konjice, Filota, bio je optužen za urotu protiv Aleksandra te ga je Aleksandar zbog toga ubio, a prema makedonskoj tradiciji, zbog izdaje sina također je ubio i njegova oca Parmeniona iako on vjerojatno nije znao ništa o toj uroti. Parmenion je bio iskusni zapovjednik, a istaknuo se u Aleksandrovim bitkama zapovjedavši lijevim defenzivnim dijelom bojnog reda. Filota su kao zapovjednika Pratiteljske konjice zamijenili Aleksandrovi vjerni prijatelji Hefestion i Klit Crni.⁶⁴ Tako je zapovjedništvo najcjeljenijeg vojnog reda maknuto iz ruku jedne osobe i dano je Aleksandrovim vjernim prijateljima pod zapovjedništvo.⁶⁵

Po dolasku u Ekbatanu, Aleksandar je odlučio vratiti veliki broj trupa natrag u Grčku. Među tim trupama bili su Tesalska konjica, saveznički kontingenti pješaka i konjanika, ali je među njima bio i značajan broj onih koji su ostali u vojsci kao plaćenici. Nakon ovoga dolazi do asimilacije s Perzijancima koje Aleksandar odlučuje uključiti u vojne odrede.⁶⁶ U idućim pohodima, Aleksandar stvara falangu kombiniranu od makedonskih veterana i Perzijanaca. Ta falanga je i dalje imala 16 redova, ali su Makedonci zauzimali prva tri i posljednji red, dok su između stajali Perzijanci koji nisu bili naoružani sarisama nego manjim kopljima.⁶⁷

Nastavkom kampanja kroz iranske pustinje i planine u središnju Aziju dolazi do promjena u opremi pješastva. Naime, njihov metalni oklop smanjen je za pola, razloge u tome možemo tražiti u želji za boljom mobilnosti na brdovitim i planinskim terenima, a prema nekim izvorima ta promjena dogodila se prilikom napada na Perzijska vrata u planini Zagros. Iduće obavijesti koje se odnose na opremu makedonskih vojnika govore nam kako se njihova oprema sve više

⁶⁴ I. Worthington, 2014, 218 – 220.

⁶⁵ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 42.

⁶⁶ Alexander the Great at War, 2008, 191.

⁶⁷ N. Sekunda, 2007, 333.

smanjivala kako se Aleksandrova vojska odmicala u unutrašnjost Azije i približavala Indiji. Također, jedan od razloga smanjivanja opreme je pobuna vojnika koji su sve češće odbijali nositi punu ratnu opremu kao i na početku pohoda, pa tako Aleksandar i zbog toga provodi reformu.⁶⁸ Sukobi koje je Aleksandar vodio protiv Besa na području današnjeg Afganistana promijenili su njegovu vojsku, ali i njegove vojnike. Naime, on je sve više dopuštao svojim vojnicima masakre i silovanja kako bi zadovoljio njihove želje, što je prije dopustio samo prilikom osvajanja Perzepolisa i Tira. Iduća promjena dolazi s implementacijom novih naroda u svoje kontingente, a to su bili Dahi koji su u njegovoj vojsci imali ulogu lakog konjaništva. Oni su bili Skiti koji su bili streličari na konjima i dali su Aleksandru novu dimenziju u ratovanju koje će on koristiti na pohodu u Indiju.⁶⁹

Vrhunac promjena događa se dolaskom Aleksandrove vojske u Indiju. Zbog ratovanja protiv slonova sarisa makedonskih vojnika je produljena kako bi imali mogućnost odmah napasti i njihove jahače. Metalni oklop u potpunosti je napušten pa se tako oprema vojnika sastojala od mača, koplja, sarise štita i lakšeg prsnog oklopa. Također, pojavljuje se promjena u boji opreme kod makedonskih vojnika, pri čemu su hipaspisti sada bili opremljeni sivim štitovima, oprema konjanika bila je često pozlačena, dok su se i kod ostalih vojnika na oklopu i štitu znali vidjeti tragovi zlata i srebra. Zbog velike udaljenosti od glavnih gradova novoosvojenog carstva, Aleksandrove linije opskrbe su bile sve lošije ili u potpunosti prekinute pa su se tako vojnici oblačili prvobitno u perzijske tunike, a kasnije i u indijske. Razlog promjeni odjeće također se može pronaći u prilagodbi na temperaturu i podneblje na kojima se makedonska vojska nalazila.⁷⁰

⁶⁸ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 43 – 44.

⁶⁹ W. Heckel, 2010, 93. – 94.

⁷⁰ *Alexander the Great at War*, 2008, 200.

Slika 7. Prikaz skitskog vojnika u Aleksandrovoj vojsci (N. Sekunda – J. Warry, 1998, 115.)

Aleksandrova sklonost istočnjačkim tradicijama bila je najveći pokretač promjena u njegovoj vojsci. Već nakon pobjede kod Gaugamele i po dolasku u Babilon, Aleksandar imenuje Mazeja za satrapa babilonskog područja.⁷¹ Aleksandar je podijelio nove satrapije na dva dijela, one koje je osvojio borbom i na one koje su mu se predale. U konačnici su na zapadnom dijelu Carstva satrapi bili Aleksandrovi ljudi, poput Kalasa u Frigiji i Asandera u Lidiji, dok su istočnim satrapijama upravljali lokalni aristokrati. Osim Mazeja imamo primjer Abulita koji je bio satrap Suze, Astasp je upravljao Karmanijom, a Okidat Medijom.⁷² Iako je satrap bio domorodačkog podrijetla, Aleksandar je uvijek u upravi satrapije imao sebi odane ljude. U slučaju da vrhovni satrap nije Makedonac, tada bi satrap upravljao samo civilnom upravom, dok bi Makedonci bili zaduženi za

⁷¹ I. Worthington, 2014, 196.

⁷² I. Worthington, 2014, 197.

financijsku i vojnu upravu. Tako je uprava satrapija podijeljena na tri dijela, a Aleksandar bi uvijek imao kontrolu nad istom.⁷³

Posljednje velike promjene koje je Aleksandar napravio u svojoj vojsci bile su vezane uz pripreme za njegova buduća osvajanja, a to je vjerojatno bio odlazak na zapad, moguće prema Rimu i Kartagi. Aleksandar je za vrijeme boravka u Indiji naredio Krateru da izgradi veliku flotu koju će Aleksandar koristiti za povratak iz Indije koji je planirao preko Indijskog oceana. Osim toga Aleksandar je u svoju vojsku, poučen primjerom iz Indije, implementirao i vojne slonove koje je planirao koristiti na svojim budućim vojnim pohodima.⁷⁴ Želja za daljnjim osvajanjem Aleksandra je nagnala na stvaranje nove vojne sile kojom bi mogao ostvariti svoje vojne ciljeve, zbog čega je naredio makedonskim veteranima da uvježbavaju 30 tisuća mladih Perzijanaca osnovama ratovanja u falangi. Pri povratku iz Indije, Aleksandru su u Suzi predstavljeni novi falangisti koje je on nazvao „epigoni“, što u prijevodu znači nasljednici. Makedonski vojnici nisu sa zadovoljstvom gledali na promjene koje je donosio Aleksandar, a razlog tome bila i je i implementacija perzijskih aristokrata u njegovu Pratiteljsku konjicu. Osim toga što ih je pridodao u redove, Aleksandar je dao zapovjedništvo jedne hiparhije Pratiteljske konjice Perzijancu. Ovdje Aleksandar nije stao s uvođenjem Perzijanaca u Makedonske redove, pa su novopridošli vojnici našli svoje mjesto i u *agemi*, koja je bila kraljevski odred. Sve to dovelo je do nezadovoljstva Makedonaca koji su postepeno gubili vjeru u Aleksandra kao svog vođu.⁷⁵ To nezadovoljstvo i međusobne svađe eskalirat će nakon smrti Aleksandra kada se za njegovo veliko Carstvo bore dijadosi.

⁷³ I. Worthington, 2014, 197 – 198.

⁷⁴ I. Worthington, 2014, 254 – 259.

⁷⁵ I. Worthington, 2014, 214.

4. EVOLUCIJA MAKEDONSKE VOJSKE NA PRIMJERU TRI BITKE

Posljednje poglavlje ovog završnog rada pokušat će objasniti evoluciju makedonske vojske na primjeru tri velike bitke iz različitih razdoblja uspona Makedonije. Prva ogledna bitka bit će bitka kod Heroneje 338. pr.n.e. u kojoj je Makedonija predvođena Filipom i Aleksandrom porazila savez Atenjana i Tebanaca. Druga bitka koja će se opisati je odlučna bitka Aleksandra protiv Perzijskog Carstva kod Gaugamele 331. pr.n.e., gdje je porazio veliku vojsku predvođenu Darijem III. i nakon toga zagospodario ključnim perzijskim gradovima. Posljednja velika bitka Aleksandra bila je kod Hidaspa 326. pr.n.e. gdje je porazio indijskog kralja Pora. Ova bitka je možda i najzanimljivija za temu ovog seminarskog rada jer je u njoj sudjelovala nova vojska koju je Aleksandar stvorio nakon osvajanja Perzije i nakon što je prihvatio brojne istočnjačke tradicije. Njegova vojska u toj bitci imala je veliki broj Perzijanaca i pomoćnih jedinica iz azijskih područja koja su zamijenila grčke trupe, ali i trupe makedonskih saveznika koji su se borili za Aleksandra na početku njegove kampanje.

4.1. BITKA KOD HERONEJE (338. pr.n.e.)

Makedonska vojska je u bitci kod Heroneje ostvarila veliku pobjedu nad grčkom koalicijom koja je bila predvođena Atenom i Tebom. Bitka se odvila u relativno uskom prolazu između močvare s jedne strane i brežuljka s druge strane, što je bila taktička zamisao koalicije čime su pokušali neutralizirati makedonsku konjicu. Ipak, zbog loše discipline među saveznicima oni su upali u Filipovu zamku što je kasnije bilo ključno za pobjedu. Naime svojim povlačenjem te naglim zaustavljanjem, Filip je stvorio procjep koji su makedonski konjanici iskoristili i tako izvojevali pobjedu. Ova bitka je odličan primjer uvježbane makedonske taktike „čekića i nakovnja“ gdje bi makedonska falanga zadržala protivničke redove kao nakovanj, a konjica bi okružila protivnike te

kao čekić napala tj. udarala protivnike s leđa. Ova ista taktika donijela je Aleksandru većinu pobjeda u njegovim osvajanjima.⁷⁶ Nadalje, za ovu temu bitno je objasniti kako je izgledala makedonska vojska, koje su ju jedinice činile, gdje su se nalazile u bojnom polju i tko je zapovijedao njima. Nažalost ova bitka je najmanje opisana u izvorima te je znanje o njoj oskudno. Filip je u ovoj bitci na raspolaganju imao 32 tisuće vojnika od čega su 30 tisuća bili pješaci, a 2 tisuće konjanici. Osim Makedonaca u njegovoj vojsci bili su i njegovi saveznici, a to su bili Tesalci i Fokiđani kojih je bilo 8 tisuća. Zapovjedništvo makedonske vojske bilo je podijeljeno između Filipa i Aleksandra. Filip je zapovijedao desnim krilom vojske i elitnim hipaspistima, dok je na lijevom krilu bio Aleksandar uz kojeg su bili Parmenion i Antipater,iskusni Filipovi vojskovođe.⁷⁷ Uz njih su bile pomoćne jedinice te elitna Pratiteljska konjica. U sredini su bili pezeteri koji su bili u jedinicama od 256 vojnika koji su se nazivali *syntagmata*, a bilo ih je šest. Na desnom krilu uz Filipa bilo je 3 tisuće hipaspista. Ostatak vojnika činili su makedonski vojnici koji nisu bili dio pezetera i hipaspista i jedinice njihovih saveznika, Tesalaca i Fokiđana.⁷⁸

4.2. BITKA KOD GAUGAMELE (331. pr.n.e.)

Nakon dvije velike pobjede protiv Perzijanaca kod Granika i Isa te uspješnog osvajanja feničkih gradova i Egipta, Aleksandar se pripremio za osvajanje ostatka Perzijskog Carstva koje je još uvijek bilo pod kontrolom Darija III. Do bitke je došlo 331. pr.n.e. u blizini perzijskog grada Arabele na ravnici Gaugamele.⁷⁹ Za razliku od bitke kod Heroneje, ova bitka je detaljno opisana te imamo podatke o jedinicama koje su sudjelovale u Aleksandrovoj vojsci i tko je zapovijedao njima.

⁷⁶ D. J. Lonsdale, 2007, 42 – 43.

⁷⁷ I. Worthington, 2014, 85 – 90.

⁷⁸ A. Ferrill, 1997, 175 – 179.

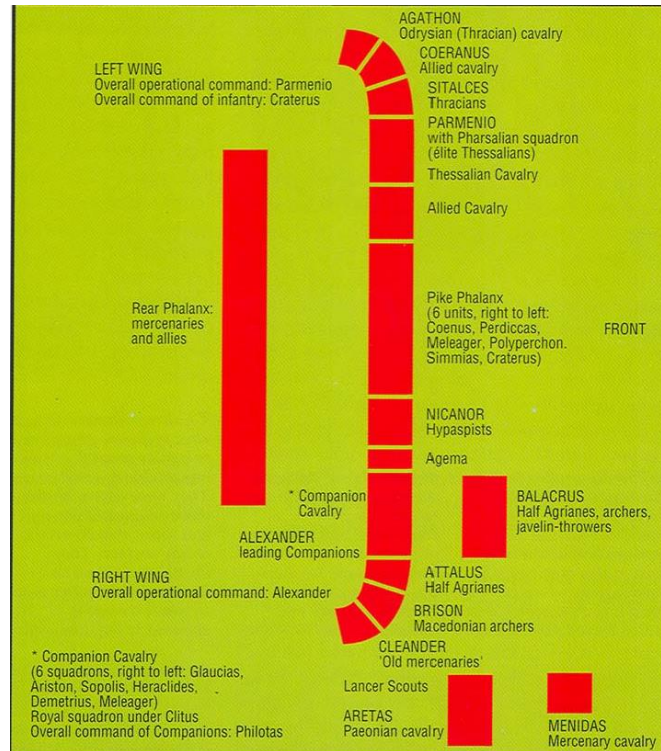
⁷⁹ I. Worthington, 2014, 188.

Darije je za mjesto borbe izabrao široku ravnicu gdje se nadao da će iskoristiti brojčanu nadmoć svojih vojnika u odnosu na makedonske. U perzijskoj vojsci prema Diodoru i Plutarhu bilo je milijun vojnika, od toga 800 tisuća pješaka i 200 tisuća konjanika. Kvint Kurcije Ruf obavještava da je broj Perzijanaca bio 245 tisuća, od toga 45 tisuća konjanika i 200 tisuća pješaka. Prema modernim procjenama te brojke su preuveličane te se smatra kako su Perzijanci brojali 100 tisuća vojnika, što je i dalje bilo dvostruko više od makedonskog broja vojnika.⁸⁰ Makedonska vojska brojala je 47 tisuća vojnika, a od toga je 7 tisuća bilo konjanika te 40 tisuća pješaka.

Antički izvori nam detaljno opisuju ovu bitku pa tako možemo uvidjeti razliku makedonske vojske u odnosu na bitku kod Heroneje. Najveća razlika je veliki broj savezničkih jedinica koje je Aleksandar implementirao u svoju vojsku, a one su imale posebne zadatke koje makedonska vojska nije mogla ispuniti. Primjerice, tesalska konjica, koja je bila na lijevom krilu, bila je uz Pratiteljsku konjicu najelitnija konjička jedinica u cijelom grčkom svijetu, ali je ona za razliku od Pratiteljske bila u formaciji romba, što joj je omogućilo manevriranje i u defenzivnom dijelu, za razliku od klina koji je Pratiteljska konjica prakticirala, a koji je bio puno efikasniji za napadačko ratovanje. Makedonska vojska kod Gaugamele bila je podijeljena na dva krila, lijevim je zapovijedao Parmenion, a desnim Aleksandar, pri čemu je u vojsci postojala razgranata hijerarhijska strukturu koja im je omogućila odličan lanac zapovijedanja.⁸¹ U nastavku ovog poglavlja opisać će se kako je izgledao makedonski bojni red s lijeva na desno i tko je zapovijedao jedinicama.

⁸⁰ I. Worthington, 2014, 188 – 189.

⁸¹ *Alexander the Great at War*, 2008, 172 – 175.

Slika 8. Makedonski vojni red u bitci kod Gaugamele (N. Sekunda – J. Warry, 1998, 107.)

Kao što je već spomenuto, Aleksandar i Parmenion su bili vrhovni zapovjednici vojske, iako je Aleksandrova riječ bila posljednja. Bojni red Makedonaca nije bio ravan kao inače nego su na krajnjim pozicijama bili zakrenuti kako bi izbjegli da ih brojniji protivnik zaokruži. Na samom lijevom krilu bila je tračka laka konjica pod zapovjedništvom Agatona, a do njih je bila smještena teška saveznička konjica koju je predvodio Koren. Nadalje su bili smješteni lako tračko pješastvo pod zapovjedništvom Sitalka i uz njih, s desne strane, bio je elitni odred Tesalaca i još jedan odred savezničkih konjanika koji su bili pod zapovjedništvom Parmeniona. Vrhovno zapovjedništvo pješastva na lijevom krilu bilo je pod Kraterom. Sami centar vojnog reda činilo je 6 jedinica pezetera kojima su zapovijedali, Koen, Peridika, Melager, Poliperhon, Simas i Krater. Iza reda pezetera bili su smješteni rezervni odredi falangista koje su činile plaćeničke i savezničke trupe. Na desnom krilu većinom su bili smješteni makedonski odredi, a prva od središta bila je jedinica

hipaspista kojima je zapovijedao Nikanor, a do njih Pratiteljska konjica kojoj je vrhovni zapovjednik bio Filota, a između njih bila je smještena *agema* koja je bila sama elita makedonskih vojnika kombinirana od pratitelja i hipaspista. Jedinicama Pratiteljske konjice zapovijedali su Glauk, Ariston, Sopol, Heraklid, Demetrije i Melager, a kraljevski odred bio je pod zapovjedništvom Kleita. Ispred Pratiteljske konjice bila je smještena polovica agrianskih vojnika čiji zadatak je bila streličarska podrška ostalim jedinicama, a zapovijedao im je Balark. Ostatkom Agrianaca zapovijedao je Atal, a njihov položaj bio je s desne strane Pratiteljskoj konjici. Do njih su bili smješteni makedonski streličari pod zapovjedništvom Brisona te Kleandrovi plaćenici. Posljednja dva odreda u makedonskom bojnom redu bili su peonski konjanici pod zapovjedništvom Aretasa i konjanici plaćenici pod zapovjedništvom Menida, a oni su bili smješteni na krajnjem desnom krilu.⁸²

Ova bitka možda je i s taktičke strane i najveći uspjeh Aleksandra, te se može reći da je nakon ove pobjede on i zavrijedio epitet „Veliki“ jer je porazio vojsku koja je bila minimalno dvostruko veća od njegove. Zbog brojčane nadmoći perzijanaca i širine njihovog bojnog reda Aleksandar nije mogao odmah koristiti standardnu makedonsku taktiku čekića i nakovnja te je pobjedu morao ostvariti brojnim taktičkim manevriranjima, ali i uz brojne žrtve. Naime Aleksandar je svoje desno krilo pomaknuo još više prema desno čime je uspio raširiti Perzijance te je nakon napada perzijskog centra uspio poraziti njihovo lijevo krilo te direktno napasti Darija kroz procjep koji se stvorio i na taj način ostvariti pobjedu. Ovakvo manevriranje ne bi bilo moguće bez lakog pješništva koje je trčalo uz Pratiteljsku konjicu te im je bilo od velike pomoći u sukobu s perzijskim lijevim krilom. Također, ključnu ulogu imala je falanga koja je uspjela zadržati napad perzijskog centra u kojem su bili elitni Besmrtnici i bojna kola koja su imala dvostruke šiljke na svojim kotačima.

⁸² N. Sekunda – J. Warry, 1998, 104 – 108.

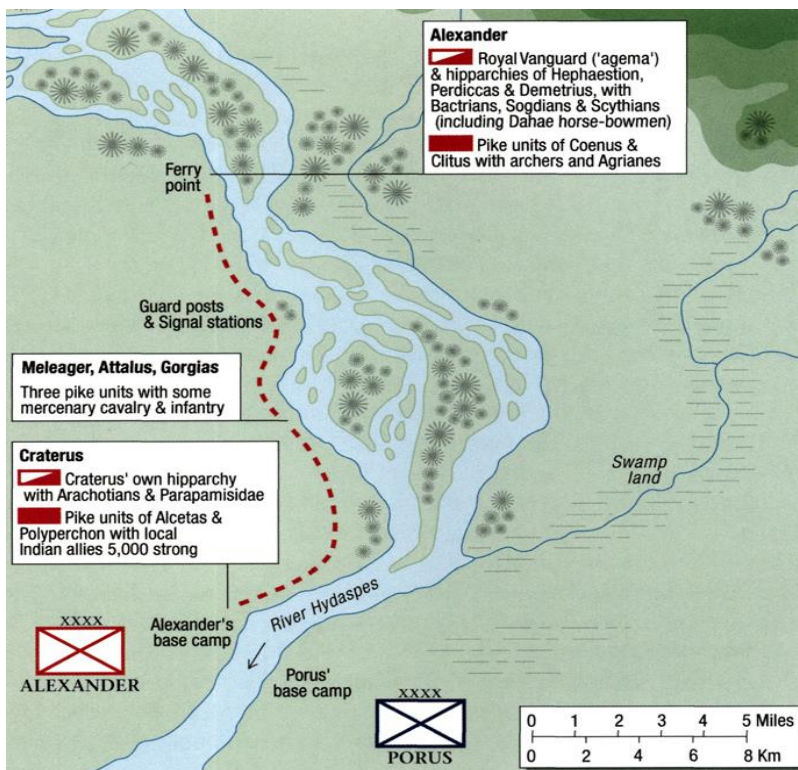
Makedonska falanga bila je spremna na bojna kola te su prilikom kontakta s njim stvorili razmak u svojim redovima te ih propustili u središte falange, gdje su ih Makedonci gađali kopljima te prevrtali sarisama. Aleksandru je za pobjedu u ovoj bitci lijevo krilo vojske moralo izdržati velike napade, jer se većina pomoćnih jedinica orijentirala na pomoć Aleksandrovom desnom krilu. Unatoč tome, kao i kod Granika, Parmenionovo lijevo krilo, unatoč brojnim gubitcima, uz pomoć tesalske konjice uspjelo je izdržati brojne napade sve dok Aleksandar nije došao u pomoć.⁸³

4.3. BITKA KOD HIDASPA (326. pr.n.e.)

Posljednja velika bitka Aleksandra odvila se 326. godine pr.n.e. na rijeci Hidaspa u području Punjaba današnjeg Pakistana. Prema izvorima broj indijskih vojnika varira, ali prema većini on je bio manji od broja makedonskih pa je ovo jedna od rijetkih bitaka u kojima je Aleksandar imao brojčanu nadmoć. Aleksandar je u svojoj vojsci imao 34 tisuće pješaka i 7 tisuća konjanika, dok broj Indijaca varira između 20 tisuća i 50 tisuća, iako većina izvora javlja kako je brojka vojnika bila bliža broju od 20 tisuća nego onom od 50 tisuća.⁸⁴

⁸³ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 101 – 115.

⁸⁴ I. Worthington, 2014, 243 – 244.

Slika 9. Prikaz kretanja makedonskih trupa prije bitke kod Hidaspa (N. Sekunda – J. Warry, 1998, 119.)

Pripreme za ovu bitku bile su prvobitno pune nadmudrivanja između Aleksandra i Pora, jer je Aleksandar kao osvajač morao prijeći rijeku koju je Por čuvao, a to je morao napraviti brzo jer je znao kako dolazi pojačanje Poru. Aleksandar je uspio na sjevernijem prijelazu preko rijeke, uz malene napade Porovih snaga, premjestiti većinu vojske na suprotnu stranu rijeke dok je manji broj ostao na istom položaju kako bi Por mislio da Aleksandar i njegova vojska miruju.⁸⁵ Aleksandar je sa sobom na sjeverniji prijelaz preko rijeke poveo *agemu*, tri hiparhije Pratiteljske konjice kojima su zapovijedali Hefestion, Peridika i Demetrije, a uz njih su bila azijska plemena

⁸⁵ A. Ferrill, 1997, 211 – 212.

iz Baktrije, Sogodijane i Skitije, koji su bili streljari na konjima.⁸⁶ Njih su pratili pezeteri pod zapovjedništvom Koena i Kleita, lako agriansko pješništvo i streljari, dok je na položaju ostao kontingent s preostalim Prateljskom konjicom kojom su zapovijedali Krater, Arakotian i Parapamis, uz pješadijske jedinice u kojima su bili pezeteri i indijski saveznici, kojih je bilo 5 tisuća. Kada su Makedonci konačno prešli rijeku posložili su se u standardni bojni red u kojem je Aleksandar bio na desnom krilu, pezeteri su bili u središnjici, hipaspisti između te dvije jedinice, a na lijevoj strani su bili ostali konjanici, a kasnije u bitci su se dvije hiparhije pratelja premjestile na lijevu stranu kako bi lakše mogle okružiti protivnika. Između ključnih jedinica bile su pomoćne trupe poput Agrianaca, Baktrianaca, Skita i Sogdijanaca. Kako bi Aleksandar smanjio potencijal indijskih bojnih slonova izbjegavao je susret Prateljske konjice s njima, a također se nadao da će s brojnim napadima bacača koplja i streljara stvoriti nemir kod slonova te tako uništiti središnji dio indijske vojske. To se i dogodilo pa je Aleksandar mogao okupiti svoje konjaništvo koje je prije bitke razdijelio te tako okružiti indijsku vojsku i pobijediti u bitci.⁸⁷

Prema samom sastavu makedonske vojske možemo vidjeti kako je samo osvajanje Perzijskog Carstva utjecalo na Aleksandra, kako je već u radu spomenuto, azijsko stanovništvo postajali su dijelom falange, pomoćne trupe su također dolazile s područja Azije, a neki perzijski aristokrati su i postali hiparsima što je bilo nezamislivo na početku Aleksandrovog osvajanja.

⁸⁶ *Alexander the Great at War*, 2008, 205 – 206.

⁸⁷ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 118 – 127.

5. ZAKLJUČAK

Makedonska je vojska nakon vladavine Aleksandra Velikog bila veoma drugačija od one koju je on naslijedio od svog oca. Nakon što je Filip reformirao makedonsko pješništvo i uveo hijerarhijsku strukturu i tako stvorio možda i najbolju vojsku antičkog svijeta, Aleksandar je iskoristio njen puni potencijal. Ipak, može se zaključiti kako ju je i iscrpio u potpunosti jer se njegovo Carstvo, koje je bilo zasnovano na vojnoj moći, ubrzo raspalo. Njegovi nasljednici su brzo međusobno zaratili te uništili sve ono što je Aleksandar gradio čitav svoj život. Elementi raspada njegova Carstva mogu se naći u njegovim reformama vojske jer kada je Aleksandar pobijedio kod Gaugamele, koja je u samom radu označena kao prekretnica, on se sve više okrenuo orijentalizmu što je dovelo do nesuglasica u makedonskim redovima. Nakon te bitke je njegova vojska sve manje izgledala kao elitna makedonska vojska u kojoj su određene pomoćne jedinice bile tek implementirane kako bi bila snažnija. Umjesto toga je postala neka vrsta institucije u kojoj je eksperimentirana sinteza Zapada i Istoka. Brojni perzijski aristokrati su uzdignuti na položaje koji su prije bili „rezervirani“ za makedonske aristokrate, a osim njih su u redove falanga regrutirani i Perzijanci. U osnivanju epigona se vidi kako je Aleksandar vojno želio koristiti Perzijance podučene makedonskom načinu ratovanja. Namjeravao je raspustiti svoje veterane, a s novim jedinicama je želio nastaviti osvajanja u čemu ga je spriječila rana smrt. U posljednjem poglavlju koje opisuje tri ključne bitke u životu Aleksandra, ali i u makedonskoj povijesti, vidi se kako je on reformirao vojsku koju je naslijedio od oca tako da je na kraju njegove vladavine više sličila na onu vojsku s kojom se on sukobio kod Gaugamele, nego na makedonsku koja je ratovala protiv saveza Atene i Tebe kod Heroneje. To se može zaključiti prema širokom spektru orijentalnih naroda koji su se u konačnici borili za Aleksandra kod Hidaspa.

6. SAŽETAK

Nakon što se Filip vratio iz Tebe gdje je bio talac, reformirao je tadašnju makedonsku vojsku te je s istom osvojio većinu Grčke. Njegov sin, Aleksandar, naslijedio ga je kao makedonski kralj i predvodnik Korinskog saveza te je iskoristio vojni potencijal Makedonaca, zaratio s Perzijom i na kraju ju osvojio. Sam rad je podijeljen na četiri dijela, prvi prati Filipa i njegove reforme kojima je stvorio snažnu makedonsku vojsku, drugi dio se bavi vladavinom Aleksandra i njegovim reformama do bitke kod Gaugamele gdje je ostvario najveće vojne uspjehe, a treći i posljednji prati Aleksandrovu vojsku nakon bitke kod Gaugamele sve do njegove smrti 323. godine pr.n.e. Posljednji dio rada obuhvaća analizu tri velike bitke Aleksandra Velikog u kojima se želi prikazati evoluciju makedonske vojske.

Ključne riječi: *Makedonija, Teba, Filip, Aleksandar, hipaspisti, pratiteljska konjica, pezeteri, Gaugamela, utjecaj orijenta.*

7. SUMMARY

Title: Reform of the Macedonian army under Alexander the Great

After Phillip returned from Thebes, where he was held as a hostage, he reformed Macedonian army and conquered majority of Greece. His son, Alexander, succeeded him as a Macedonian king and the leader of the Corinthian League, and then he utilized the military potential of Macedonians, went to war against Persia, which he in the end conquered. The thesis is divided in four parts, first part follows Philip and explains his reforms of Macedonian army, second one deals with the rule of Alexander until the Battle of Gaugamela, which was period of his biggest military success, and the third one describes Alexander's army after Gaugamela until his death in 323 BC. The last part of the paper includes analysis of 3 major battles of Alexander the Great in which the intent was to show the evolution of Macedonian Army.

Key words: Macedonia, Thebes, Philip II, Alexander the Great, Hypaspists, Companion cavalry, Foot companions, Gaugamela, impact of Orient.

8. LITERATURA

Alexander the Great at War; His army – his battles – his enemies, ed. R. Sheppard, Osprey, Oxford, 2008.

Alexander the Great: A Reader, ed. I. Worthington, Routledge, London, 2003.

Engels D. W., 1978, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army*, University of California Press, Oakland, 1980.

Ferrill A., 1997, *The Origins of War; From the Stone Age to Alexander the Great*, Westview press, Colorado, 1997.

Green P., 1991, *Alexander of Macedon, 356-323 B.C.*, University of California Press, Oakland, 1991.

Heckel W. 2002, *The Wars of Alexander the Great*, Osprey, Oxford, 2002.

Heckel W., 2010, *The Conquests of Alexander the Great*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Lonsdale D. J., 2007, *Alexander the Great: Lesson in strategy*, Routledge, New York, 2007.

Sekunda N. – Warry J., 1998, *Alexander the Great, his Armies and Campaigns 334-323 B.C.*, Osprey, London, 1998.

Sekunda N. and de Souza P., 2007, *Hellenistic World and Roman Republic, Military forces, Greek and Roman Warfare, vol.1, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, eds. P. Sabin - H. van Wees – M. Whitby, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, 325 – 368.

Worthington I., 2014, *By the Spear: Philip II, Alexander the Great, and the Rise and Fall of the Macedon Empire*, Oxford University Press, New York, 2014.